

Jaargang 4 • nummer 4
augustus 2006
Tweemaandelijks nieuwsbrief

Ver. Uitg.: Gerolf Annemans,
Madouplein 8 bus 9, 1210 Brussel.

1

• Europese werkloosheid daalt, de Belgische stijgt

2

• Fiscaliteit in de EU: belastingen onder Verhofstadt (deel 2)

1

4

• Fiscaliteit in de EU: vervolg

• Economische groei in de EU10

www.ondernemendvl.org

Werklozen in België
(volgens nationaliteit,
werkloosheidsgraad 2004)

Marokko	45%
Turkije	45%
Congo	40%
Algerije	40%
Italië	23%
Griekenland	22%
Spanje	16%
Portugal	15%
Frankrijk	13%
Duitsland	12%
Polen	12%
Nederland	8%
Buitenland	23%
Belgen	8%

Bron: De Tijd, RUA.

Europese werkloosheid daalt, de Belgische stijgt

Didier Reynders, federaal minister van Financiën en voorzitter van de Franstalige liberalen, spaart zijn kritiek op de Waalse PS-cdH-regering en haar Marshallplan niet. Hij stelt dat die zich slechts bezighoudt met twee dossiers - Francorchamps en de sociale huisvesting - en dat tegelijkertijd alle extra middelen voor de culturele sector naar de RTBF gaan. Volgens de federale vice-premier gaat er ook geen dag voorbij zonder dat een Franstalige minister de federale regering aanmaant met centen over de brug te komen voor een of ander Waals dossier. Het fameuze Marshallplan heeft nog geen concrete resultaten opgeleverd en de balans is dan ook bijzonder triest.

Nieuwe cijfers van de Nationale Bank over de werkloosheidsgraad in België bevestigen deze uitspraken. De slechte Waalse werkloosheidscijfers - in het Waals Gewest steeg de werkloosheidsgraad het afgelopen jaar met bijna een half procent - hebben een negatief effect op de gemiddelde Belgische werkloosheidsgraad. In oktober 2004 bedroeg deze ratio nog 8,4%. Sindsdien is een langzame stijging begonnen tot 8,7% in juli 2006. Een onrustwekkende trend, zeker nu blijkt dat de gemiddelde werkloosheidsgraad in de Eurozone in dezelfde periode met 1% daalde van 8,8% tot 7,8%. Vandaag ligt de Belgische werkloosheid dus ruim boven het Europees gemiddelde. In de eerste jaren van Verhofstadt lag dit cijfer doorgaans 1 tot 1,5% onder dat gemiddelde. Met een daling van 0,7% op jaarbasis doet Vlaanderen het een stuk beter dan Wallonië, maar slechter dan gemiddeld in de Eurozone.

Diezelfde Verhofstadt maakt zich nochtans sterk dat ook in 2006 de Belgische economie sneller groeit dan deze van andere lidstaten en dus meer tewerkstelling zal creëren. Voorlopig ziet het er naar uit dat de premier gedeeltelijk gelijk krijgt: economen gaan voorlopig uit van een beter dan verwachte groei van 2,8%. Dit lijkt echter niet tot voldoende nieuwe jobs te leiden. Daarenboven loopt de hoogconjunctuur stilaan op zijn einde: de stijgende rente, de vertragende Amerikaanse economie en de toekomstige Duitse BTW-verhoging kunnen de Belgische groei aanzienlijk vertragen. Dat een groei van bijna 3% niet volstaat om de werkloosheid significant te doen dalen (in tegenstelling met overige Eurolanden), wijst op structurele zwaktes van de Belgische en - in hogere mate - van de Waalse economie.

Reynders heeft gelijk. De Waalse regering bakt er niets van. De federale overheid - en niet in het minst de minister van Financiën zelf - doet het echter niet veel beter. De opbrengst van de fiscale amnestie bis, omgedoopt tot 'fiscale regularisatie,' is voor dit jaar begroot op 400 miljoen euro. Per einde juni stond effectief 1 miljoen op de rekening of 0,25% van het verwachte bedrag. Aangezien vanaf 1 juli effectieve boetes worden aangerekend bij een regularisatie, valt het niet echt te verwachten dat nog velen staan te popelen om hun 'vergeten inkomsten' alsnog te declareren. Naast de fiscale amnestie kan tevens het succes van de notionele intrestaftrek voor een gat in de begroting zorgen.

De hoger dan verwachte groei en de hoger dan begrote fiscale ontvangsten hebben echter de begrotingscontrole gered. Er werden zelfs nog middelen gevonden om puur in de stijl van de Waalse subsidiecultuur geschenken uit te delen: de liberale jobkorting (verhoging van de beroepskostenforfait) en de socialistische schoolpremie. De premie is een typisch Belgisch compromis: structureel voor leerlingen van het secundair onderwijs en tweemaal voor deze in de lagere school. Althans volgens de regering, want het Staatsblad spreekt van een eenmalige korting... De begunstigden kunnen enkel afwachten en hopen dat ze eventueel hun 50 of 70 euro krijgen. Net zoals degenen aan wie een korting op de gasfactuur beloofd werd.

Het huiswerk van de begrotingsminister is, op een paar schoonheidsfoutjes na, voorlopig geslaagd. De echte test is voor de begroting 2007, waarvoor een overschot van minstens 0,3% moet gevonden worden bij een dalende economische groei, stijgende werkloosheid en quasi uitgedoofde eenmalige maatregelen.

Fiscaliteit in de EU: belastingen onder Verhofstadt (deel 2)

In het eerste deel over de fiscaliteit binnen de EU stelden we een algemeen streven naar een lagere fiscale druk op inkomen uit arbeid vast. De toetreding van de 10 nieuwe lidstaten heeft deze evolutie nog versterkt. Hieronder gaan we na hoe België op deze ontwikkeling reageert en welke lessen we uit de Europese ervaringen kunnen trekken.

DE BRUG NAAR DE EENENTWINTIGSTE EEUW

Tijdens de tweede helft van de jaren negentig werden geen belangrijke belastinghervormingen doorgevoerd, waardoor de belastingstructuur stabiliseerde op een relatief én absoluut hoog niveau. De liberalen, die in 1999 de premier mochten leveren, leken vastbesloten dit te veranderen. In het regeerakkoord van 7 juli 1999 engageert de regering zich om de belastingdruk en in het bijzonder de druk op arbeid in lijn te brengen met de buurlanden. Ze stelt belangrijke fiscale hervormingen voor in de directe belastingen, belooft te ijveren voor een BTW-verlaging voor arbeidsintensieve diensten en wil het milieu beter beschermen door verschuivingen binnen de indirecte fiscaliteit. De regering pleit voor een Europese fiscale harmonisering, in het bijzonder van de belasting op kapitaalinkomens, zonder echter de globale belastingdruk te verhogen. Verhofstadt I stelt lagere lasten in het vooruitzicht, echter onder bijkomende voorwaarden van schuldafbouw en een structureel evenwicht op de begroting. Mits de nodige discipline is er niets mis met deze ambitie. De nadruk op verschuivingen in de belastingstructuur in plaats van reële verlagingen, relateert echter onmiddellijk de doelstelling om een gestage daling van de fiscale en parafiscale druk door te voeren.

HERVORMING VAN DE PERSONENBELASTING

Zes strategische stappen moesten soelaas bieden voor de veel te hoge fiscale druk op arbeid: (1) invoering van de fiscale stop; (2) herindexering van de belastingschalen; (3) graduele afschaffing van de aanvullende crisisbijdrage; (4) lagere bedrijfsvoorheffing door de verrekening van de twee voorgaande maatregelen en wijzigingen in de huwelijkscoëfficiënt; (5) belangrijke hervorming van de personenbelasting tegen 2004 en (6) toekomstige maatregelen zoals een verdere vermindering van het aantal belastingtarieven, verhoging van het belastingvrije minimum, aanpassing aftrekbare uitgaven en andere maatregelen.

De 'Wet van 10 augustus 2001 houdende de hervorming van de personenbelasting' vormt het zwaartepunt van de veranderingen. Vier maatregelen moeten zorgen voor een daling van de fiscale druk op arbeid: verhoging van de forfaitaire beroepskosten, tragere progressiviteit door bredere inkomensschijven, afschaffing van de hoogste aanslagtarieven (52,5% en 55%) en een terugbetaalbaar belastingkrediet voor lage arbeidsinkomens. Een tweede reeks maatregelen betreft de fiscale neutraliteit ten opzichte van de samenlevingsvorm. Een gelijk basisbedrag van de belastingvrije som voor gehuwden, samenwonenden en alleenstaanden, de gelijkschakeling van de belastingvermindering bij vervangingsinkomens, de decumul van alle inkomsten, de uitbreiding van de huwelijkscoëfficiënt en de wegwerking van bestaande discriminaties tussen de geslachten moeten deze neutraliteit garanderen. Een derde krachtlijn is gericht op de fiscale verlichting van de kinderlast: de verhoging van de belastingvrije som voor kinderen ten laste voor lage inkomens en voor alleenstaanden en de verhoging van het grensbedrag van de bestaansmiddelen voor kinderen ten laste van alleenstaanden. Een vierde en laatste reeks maatregelen moet de duurzame ontwikkeling stimuleren. Inzake de kosten voor woon-werkverkeer wordt de

werkgeversbijdrage vrijgesteld, de forfaitaire kilometeraftrek uitgebreid en de werkgeverskosten voor collectief vervoer tot 120% aftrekbaar. Naast de maatregelen voor mobiliteit, voorziet de wet een belastingvermindering voor energiebesparende uitgaven.

Ondertussen heeft de regering de hervorming reeds bijgeschaafd. Onder druk van de vakbonden werd het belastingkrediet weer afgevoerd en vervangen door de werkbonus. Het krediet - een negatieve belasting - voor lage inkomens kreeg men pas bij de afrekening van de belastingen of twee jaar na de prestatie. De werkbonus daarentegen moet voor een hoger nettoloon zorgen door een vermindering van de SZ-bijdragen. Het grotere verschil tussen een werkloosheidsvergoeding en een (laag) inkomen moet een antwoord bieden op de werkloosheidsval.

VENNOOTSCHAPSBELASTING

Conform het regeerakkoord volgde eveneens een hervorming van de vennootschapsbelasting, zoals geregeld bij Wet van 24 december 2002. Terecht stelde de regering dat gezien de internationale trend van steeds lagere nominale tarieven, de Belgische bedrijfsbelastingen te hoog lagen. Het standaardtarief daalde van 39% tot 33%. Verhoogd met de nog niet afgeschafte aanvullende crisisbelasting van 3% voor bedrijven, komt dit in de praktijk neer op een daling van 40,17% tot 33,99%. KMO's betalen sinds 1 januari 2003 het verlaagd tarief van 24,98%. De invoering van de belastingvrije investeringsreserve moest de effectieve aanslagvoet voor KMO's verder doen dalen. De Hoge Raad voor Financiën eiste echter een strikte budgettaire neutraliteit: mogelijke inkomstenverliezen door de tariefverlaging moesten volledig gecompenseerd worden. Afschaffing van vrijstellingen, beperking van de inbreng van fiscale verliezen, opheffing van de aftrekbaarheid van gewestbelastingen, verhoging van de minimumbezoldiging in KMO's, aanpassing van afschrijvingsregels en een wijziging in de stelsels van de definitief belaste inkomsten en de roerende voorheffing waren het gevolg. De verlaging van de tarieven leidde echter niet tot een verbetering van de competitiviteit. Met een effectieve belastingdruk (rekening houdend met de tarieven en de belastbare grondslag) van 30% scoort België nog steeds fors boven het EU-gemiddelde. Aangezien het gemiddeld Europees tarief voor de vennootschapsbelasting jaarlijks daalt door tariefverlagingen in diverse lidstaten is er meer nodig om de aantrekkelijkheid voor buitenlandse investeerders te verhogen. De notionele intrestaftrek moest hier een antwoord op bieden.

Dankzij de notionele intrestaftrek kunnen bedrijven vanaf aanslagjaar 2007 een fictieve rente op het eigen vermogen aftrekken van hun belastbare winst. De voornaamste doelstelling is de wegwerking van de bestaande discriminatie tussen eigen en vreemd vermogen. De maatregel moet tevens zorgen voor een vermindering van de effectieve aanslagvoet en investeringen in risicokapitaal aanmoedigen. De regering hoopt daarnaast dat de notionele aftrek de multinationale bedrijven, die nu nog onder het uitdovend statuut van coördinatiecentra vallen, zal weerhouden te delocaliseren eens hun huidig voordelig fiscaal stelsel definitief verdwijnt. De aftrek wordt toegepast op het risicokapitaal (het boekhoudkundig eigen vermogen verminderd met een aantal correcties) tegen een jaarlijks vast te leggen rentevoet gebaseerd op de 10-jarige lineaire obligatie (OLO). Voor KMO's geldt een verhoogde aftrek met een half procent. Momenteel ziet het er naar uit dat de notionele aftrek een succes wordt. Volgens Verhofstadt daalt het effectieve belastingtarief hierdoor tot 25% of zelfs 20%. Voor bedrijven met een aanzienlijk eigen vermogen zou dit nog veel lager uitvallen. De regering gaat uit van een budgettaire impact van 506 miljoen euro. Fiscalisten verwachten echter een veelvoud hiervan. Ook het vernieuwd rulingsysteem

waarbij de fiscus voorafgaand de fiscale impact van specifieke bedrijfsbeslissingen aan de aanvrager meedeelt en aldus voor meer rechtszekerheid zorgt, moet de (buitenlandse) investeerder stimuleren middelen in de Belgische economie te injecteren.

SOCIALE ZEKERHEID

Arbeid wordt in België bijzonder zwaar belast. Uit de jaarlijkse studie *Taxing Wages* van de OESO blijkt dat de belastingdruk op inkomen uit arbeid in 2005 nergens hoger is. Zo bedraagt de loonkloof voor een kinderloze alleenstaande met een gemiddeld loon nog steeds 55,4%, maar liefst 13,3% meer dan gemiddeld in de oude EU. Een modaal gezin, tweeverdieners met twee kinderen, betaalt anno 2005 nog 48,2% belasting op inkomen uit arbeid. Het gemiddelde van de EU15 voor dit gezinstype bedroeg vorig jaar 36,1% of 12,1% minder dan de Belgische belastingdruk. Nochtans was de verlaging van de belastingdruk op arbeid één van de speerpunten van zowel Verhofstadt I als II. Naast de personenbelasting werden ook de bijdragen voor de sociale zekerheid geïnviseerd. Conform dit engagement voerde de regering op 1 april 2000 een structurele forfaitaire loonlastenverlaging van ongeveer 800 euro per werknemer door. Voor 2002 werd eenzelfde korting aangekondigd. Deze tweede schijf is er echter nooit gekomen. In plaats van forfaitaire maatregelen, legde de regering zich toe op een doelgroepenbeleid: voortaan moesten lastenverlagingen prioritair toegespitst worden op lage inkomens, laaggeschoolden, jongeren en ouderen en ploegenarbeid. De maatregelen werden dus bepaald naargelang de tewerkstellingsgraad en internationale competitiviteit. Aanvankelijk bestonden de maatregelen vooral uit een verlaging van de werkgeversbijdragen. De reeds besproken werkbonus houdt echter een korting op de werknemersbijdragen in.

INDIRECTE BELASTINGEN

In 2004 bedroeg het aandeel van de indirecte belastingen 30% van de totale Belgische belastingen (zie FEC nummer 3, juni 2006, p. 2). Gemiddeld waren de indirecte belastingen in de oude lidstaten goed voor 36% en in de EU10 steeg dit aandeel tot bijna 42%. Gezien het relatief laag aandeel van de Belgische indirecte belastingen, stelde premier Verhofstadt vorig jaar voor om de verlaging van de parafiscale ontvangsten te compenseren door een verhoging van de BTW. Deze maatregel is echter niet zonder risico. Met 21% heeft België reeds een hoog BTW-standaardtarief, zeker in vergelijking met de buurlanden: Nederland 19%, Frankrijk 19,6%, Duitsland 16% (verhoogt tot 19% in 2007) en Luxemburg 15%. Een hoger Belgisch tarief zou niet alleen de koopkracht aantasten, maar ook de consumptie massaal naar de buurlanden jagen. De automatische indexering zou de koopkracht enigszins kunnen herstellen, maar de stijging van de lonen zou het effect van de loonlastenverlagingen teniet kunnen doen. Door deze aanzienlijke risico's werd het BTW-tarief (voorlopig) niet opgetrokken. Om de druk op arbeid toch te kunnen verlagen, opteerde de regering uiteindelijk om 15% van de opbrengst van de roerende voorheffing en 32,5% van de ontvangsten van accijnzen aan de sociale zekerheid toe te wijzen. Daarnaast voerde ze een nieuwe kapitaalbelasting in. Sinds begin 2006 is het rentegedeelte van bepaalde kapitalisatiebeveks (vanaf 40% vastrentende effecten) onderworpen aan de roerende voorheffing van 15%. Per 1 januari 2008 wordt de belasting uitgebreid tot de meerwaarde van het fonds. In de overgangperiode verdubbelt de beurstaks van 0,5 tot 1,1%. Beleggings- en levensverzekeringen zijn sinds begin dit jaar onderworpen aan een premietaks van 1,1%.

BELGIË VERSUS EUROPA

Onder de twee regeringen Verhofstadt zijn er inderdaad heel wat fiscale maatregelen en heuse hervormingen doorgevoerd, vooral in de directe belastingen en de parafiscaliteit. De belangrijkste doelstelling, een daling van de fiscale druk wordt echter niet gehaald. Met een globale belastingdruk van 45,2% BBP zat

België in 2004 volgens Eurostat precies op hetzelfde niveau van 2000. In dezelfde periode daalde de gemiddelde druk in de EU15 met bijna 1,5% tot 40,2%. In de nieuwe lidstaten stijgt de belastingdruk lichtjes met ongeveer 0,5%, maar blijft met 33,7% ruim onder het niveau van de oude EU. Van een verlichting van de druk op inkomen uit arbeid is ook niet veel te merken: in termen van BBP daalde de druk tussen 2000 en 2004 met amper 0,3% tot 24%, terwijl de EU15 globaal een zelfde evolutie optekende met een daling van 20,3% tot 20,1%. De OESO wijst er echter op dat de België nog steeds de kampioen is op het vlak van belastingen op arbeid. Voor alleenstaanden neemt in 2005 de kloof met de nummers 2 (Duitsland) en 3 (Hongarije) zelfs nog toe.

De reden voor de stabilisatie van de Belgische druk moet niet ver gezocht worden. Terwijl België een hoop halfslachtige en soms tegenstrijdige maatregelen nam, die dan nog veelal gecompenseerd moeten worden door nieuwe inkomsten elders, voerden verschillende lidstaten veel drastischer maatregelen door. Duitsland bijvoorbeeld verlaagde zijn marginaal toptarief in de personenbelasting van 53% tot 42% en het laagste tarief van 26 tot 15%. België schafte enkel de tarieven van 55 en 52% af. De belofte om verder te verlagen werd nooit uitgevoerd. Ierland, dat zijn personenbelastingen reeds vereenvoudigde tot een duaal tarief, verlaagde zijn hoogste tarief van 48 tot 42% en het laagste van 27 tot 20%. De jongste vijf jaar nam het merendeel van de EU15 maatregelen die het aantal tarieven reduceerden en/of verlaagden.

Op het vlak van de vennootschapsbelastingen volgt België een eerder apart parcours. Terwijl de overige lidstaten zich vooral richten op de verlaging van de nominale tarieven, kiest België voor een verandering van de fiscale spelregels, soms met perverse resultaten als gevolg. Door de verhoging van de minimumbezoldiging in KMO's bijvoorbeeld, stijgen de sociale bijdragen voor betrokken zelfstandigen en komen ze in een hogere inkomensschijf. Met andere woorden, lagere lasten door de daling van het tarief in de vennootschapsbelasting worden gecompenseerd door meer personenbelasting en hogere sociale bijdragen. In het slechtste geval voldoet het bedrijf niet langer aan de voorwaarden van een KMO, waardoor het niet langer kan genieten van de voordeliger KMO-maatregelen en het verminderd tarief. België koos voor de notionele intrest. Natuurlijk is elke maatregel ter verlaging van de effectieve druk meer dan welkom, maar dit mag niet leiden tot meer administratieve rompslomp en een nog complexere fiscaliteit. Nederland kiest voor een graduele verlaging van de tarieven. Terwijl het standaardtarief in 2004 met 34,5% nog op het Belgische niveau lag, is dit nu reeds gezakt tot 29,6%. Begin 2007 daalt het tarief verder tot 29,1%. Volgens KPMG daalt de effectieve Belgische bedrijfsbelasting tot ongeveer 27% dankzij de notionele intrest. Eenvoud, transparantie en rechtszekerheid zijn echter van cruciaal belang voor potentiële investeerders. En precies dit vinden we terug bij een verlaging van de tarieven. Daarenboven behoort België tot de zeven lidstaten die nog een progressief systeem kennen in de vennootschapsbelasting, waaronder enkele landen met een duaal tarief. De overige 18 landen hebben een vlak tarief, wat de eenvoud natuurlijk ten goede komt.

VERHOFSTADT FAALT

De Belgische totale fiscale druk daalt niet, in tegenstelling tot een globale daling in de Europese Unie. De lichte daling in de druk op arbeid in België ligt in lijn met de Europese evolutie, maar is gezien de enorme parafiscale lasten volstrekt onvoldoende. Momenteel loopt de loonhandicap ten opzichte van de buurlanden trouwens verder op. Verhofstadt slaagt er hoogstens in de belastingen te verschuiven. Nieuwe belastingen compenseren de schaarse verlagingen. De complexiteit neemt toe. Voor een echte verlaging van de fiscale druk zijn drastischer maatregelen nodig. Lagere lasten, naar het voorbeeld van de EU, zijn in België slechts mogelijk indien de overheid haar uitgaven in toom kan houden, als de tering naar de nering wordt gezet. Een utopie dus in het huidige staatsbestel.

Economische groei in de EU10

De implosie van de USSR stortte de voormalige Sovjetstaten en satellietlanden in een diepe economische crisis. Sinds de tweede helft van de jaren negentig kennen de nieuwe Centraal- en Oost-Europese lidstaten echter een fors herstel. Tussen 1997 en 2005 bedroeg de reële economische groei in de EU10 gemiddeld 3,9% per jaar. De oude lidstaten moeten zich tevreden stellen met jaarlijks 2,3%. Vanwaar dit verschil?

Op zich was de economische impact van de uitbreiding in 2004 relatief klein door het geringe economisch gewicht van de toetredende landen, amper 5% van het BBP van de Unie. De bevolking steeg daarentegen met ongeveer 20%. De inkomensongelijkheid binnen de EU verbreedde. Het inkomen per capita, uitgedrukt in koopkrachtpariteit, varieerde van 40% van het EU15-gemiddelde in Letland tot 210% in Luxemburg. De sterke economische prestaties in de nieuwe lidstaten, doet de ongelijkheid echter geleidelijk afnemen. Tussen 1997 en 2005 steeg het gemiddeld inkomen er van 44% tot 52% van het EU15-niveau. Landen die initieel het laagste inkomen per hoofd hadden, kenden globaal de hoogste groei. De inhaalbeweging is dan ook het sterkst in de Baltische staten met een gemiddelde jaarlijkse groei van bijna 7%.

Deze evolutie is te danken aan de overgang van een planeconomie naar een vrije markt. Om toegelaten te worden tot de EU moeten potentiële lidstaten immers voldoen aan politieke, economische en juridische criteria, de zogenaamde 'criteria van Kopenhagen' (1993). De economische voorwaarden houden in dat de kandidaat-lidstaat over een functionerende markteconomie beschikt met de capaciteit om het hoofd te bieden aan de competitieve druk en marktkrachten binnen de Unie. Aanvankelijk voldeden enkel Cyprus en Malta, samen goed voor slechts iets meer dan 3% van het BBP van de EU10, min of meer aan deze voorwaarden.

De toestroom van kapitaal en de technische vooruitgang liggen aan de basis van de economische groei. De jongste 10 jaar neemt de aanwezigheid van buitenlandse bedrijven in de nieuwe lidstaten sterk toe. De directe buitenlandse investeringen (DBI), virtueel onbestaande medio de jaren '90, liepen in 2004 op tot meer dan 190 miljard euro of 40% van het lokale BBP. De bijdrage van de input kapitaal in de groei bedraagt 1,8% in de EU10, drie keer hoger dan in de EU15. De technische component is goed voor 2,1% van de groei in de nieuwe lidstaten, dubbel zoveel als in de oude EU-leden.

Potentiële groei volgens samenstellende componenten (2001-2005)

	Groei	Arbeid (uren)	Kapitaal	Technische vooruitgang
EU10	+3,5%	-0,4%	+1,8%	+2,1%
EU15	+2,0%	+0,4%	+0,6%	+1,0%

Bron: Europese Commissie.

Rationalisering en automatisering verhogen de productiviteit. Substitutie van arbeid door kapitaal heeft echter ook een keerzijde onder de vorm van stijgende werkloosheid. De bijdrage van de productiefactor arbeid in de potentiële economische groei van de EU10 is globaal negatief. De scherpe terugval in de tewerkstelling, versterkt door de gestage daling van het aantal gewerkte uren per werknemer, leidde tot een enorme stijging van de werkloosheidsgraad in de nieuwe lidstaten van Centraal- en Oost-Europa tot gemiddeld 13,4%. Dit cijfer weerspiegelt in hoge mate de slechte score van Polen - goed voor 51% van de bevolking en 44% van het BBP van de EU10 - waar de ratio in 2004 opliep tot net geen 18%. Malta en Hongarije, niet gehinderd door een economische transformatie, kenden lagere en stabiele werkloosheidscijfers. Dankzij de volgehouden en sterke economische groei kwam in 2005 een einde aan het verval in de arbeidsmarkt. Sindsdien stijgt de tewerkstelling in bijna de volledige EU10.

Ook al hebben de nieuwe lidstaten belangrijke winsten geboekt op het vlak van arbeidsproductiviteit (onder meer door massale ontslagen), toch blijven ze nog ver onder het niveau van de EU15. In 2004 bedroeg de gemiddelde productiviteit per werknemer er minder dan twee derde van de oude lidstaten, schommelend tussen minder dan 50% van het EU15-gemiddelde in de Baltische staten tot meer dan 70% in Malta en Slovenië. Een vertraging van de loonstijgingen en de hogere productiviteit hielpen de arbeidskosten in de hand te houden, zeker in vergelijking tot de EU15. Hogere inflatieverwachtingen zouden in 2005 de loonlasten echter fors doen toenemen.

De omvorming van de voormalige centraleplaneconomieën is een succes gebleken. Door zich toe te leggen op hun comparatieve voordelen, arbeidsintensieve laag- en medium-technologische specialisatie, hebben de nieuwe lidstaten zich kunnen ontpoppen tot snelgroeiende en zeer open economieën. Desondanks slaagden ze er tot voor kort niet in de werkloosheid in toom te houden. Verdere Europese integratie zal de groei blijven stimuleren, zeker met hulp van de weliswaar afnemende geldstromen - 28 miljard euro de jongste 15 jaar - van de oude naar de nieuwe lidstaten. Indien de EU10 erin slaagt de huidige groeitendens op lange termijn te consolideren - gemiddeld 4% in de EU10 tegen 2% in de EU15 - zal er tegen 2040 sprake zijn van convergentie binnen de EU25. Doorgedreven hervormingen blijven echter noodzakelijk. Politieke turbulentie, zoals momenteel in Polen en Hongarije, kan op korte termijn roet in het eten gooien. De toenemende concurrentie van de nieuwe kandidaat-lidstaten, Roemenië en Bulgarije, en meer nog van de Aziatische tijgers China en Indië zou op langere termijn wel de grootste uitdaging kunnen vormen.

Voor een uitgebreide analyse, zie: EUROPEAN COMMISSION, *Enlargement, two years after: An economic evaluation*, Directorate-General for Economic and Financial affairs, occasional papers, nr. 24, mei 2006.